

Hebzucht is van alle tijden

Het ontstaan van de aandelenhandel in 17e-eeuws Amsterdam

De VOC was het eerste Europese bedrijf dat werd gefinancierd met aandelenkapitaal. Daarmee ontstond niet alleen de succesvolste onderneming uit de Gouden Eeuw maar tegelijkertijd de moderne effectenhandel met alle daarbij behorende vormen van speculatie. Lodewijk Petram neemt de lezer mee naar de begintijd van de 'handel in wind' en legt uit.

Het is nog maar drie jaar geleden maar we zijn hem alweer bijna vergeten: de kredietcrisis. Na de deconfiture van Lehman Brothers in de VS volgde een golf van bijna-faillissementen van financiële instellingen in de Atlantische wereld en leerden wij in Nederland dat voorheen onaan-tastbaar geachte instituten als ING, Fortis en ABN-AMRO alleen nog maar overeind konden worden gehouden met het geld van de belastingbetaler, dat met gulle hand door minister van Financiën Wouter Bos werd rondgestrooid. Een alternatief was er niet, immers zij waren *too big to fail*. Nadat de eerste verontwaardiging over de bonus-jongens was weggeëbd, begonnen in de media de serieuze analyses; wat was er misgegaan achter die protserige gevels waarachter wij onze zuurverdiende spaarcentjes al-tijd zo veilig hadden geacht? En na enkele weken was het vocabulaire van de hogeropgeleide Nederlander opeens verrijkt met een hele reeks nieuwe, van oorsprong Engelse, termen: *put opties*, *call opties*, *forwards*, *futures*, *naked short selling*, *repos*, *bid-ask spread*, *straddles* en, als afwisseling op al dat Engels: volatilité. En bij een *haircut* dacht je toch alleen maar aan je tweewekelijkse gang naar de kapper? Het waren begrippen die voor velen moeilijk te begrijpen waren, hoezeer de journa-

listen en commentatoren ook hun best deden. Soms had je het idee dat laatstgenoemden het zelf ook allemaal niet meer begrepen.

Niets nieuws onder de zon

Welnu, wanneer u altijd al heeft verlangd naar een in dit opzicht verlichtend boek, dan kunt u nu naar uw boekhandel (als die er tenminste nog is). Want daar ligt sinds kort *De bakermat van de beurs*. Het gaat over het ontstaan van de moderne aandelenhandel in het zeventiende-eeuwse Amsterdam en het is de commerciële en gepopulariseerde versie van een dissertatie over de ontstaansgeschiedenis van de VOC. Vooral over de manier waarop zij werd gefinancierd. Het is algemeen bekend dat dat gebeurde door middel van aandelen (uw leerlingen leren immers altijd dat het de eerste NV uit de geschiedenis is). Lodewijk Petram, de auteur, laat zien dat zodra die aandelen bestonden, er onmiddellijk mee werd gespeculeerd en alle verschijnselen die in de eerste alinea werden genoemd, zich toen al openbaarden. Kortom dat Prediker weer eens gelijk had: er is niets nieuws onder de zon. Maar het aardige is nu dat Petram als economisch historicus de lezer bij de hand neemt en het ontstaan van elk nieuw financieel product in die eerste tien jaren van de zeventiende eeuw, uitvoerig bespreekt. Hij doet

dat niet op een abstracte manier, maar aan de hand van historische personen van vlees en bloed, die, meestal gedreven door hebzucht, al doende het ene derivaat na het andere bedachten. Het zijn gouden momenten van een rasverteller (wie vindt dat hij daarbij intellectueel tekort komt, leze zijn proefschrift: *The world's first stock exchange. How the Amsterdam market for Dutch East India Company shares became a modern securities market, 1602-1700*, te downloaden als pdf-bestand via www.lodewijkpetram.nl). En dat doet hij goed. Petram is een begenadigd verteller en dat is niet zo vreemd want hij geeft ook rondleidingen door het financiële hart van Amsterdam. (Wellicht een goed idee voor een schoolexcursie). ▶

Ger van der Drift is redacteur van Kleio.

Lodewijk Petram, *De bakermat van de beurs. Hoe in zeventiende-eeuws Amsterdam de moderne aandelenhandel ontstond* (Atlas: Amsterdam/Antwerpen 2011) 271 blz. € 24,95

Amstel nummer 216, het huis van Coenraad van Beuningen. Onder: Het huis staat bekend als 'huis met de bloedvlekken'.

De geboorte van de aandelenhandel

Vanaf 2 augustus 1602 kon er in het woonhuis van Dirck van Os worden ingetekend op het oprichtingskapitaal van de Amsterdamse vestiging van de VOC. Het bedrag waarmee je wilde meedoen werd door een boekhouder genoteerd en kon van persoon tot persoon verschillen. Aandelen aan toonder waren er niet, je inschrijving gold als bewijs. Geld storten was voorlopig ook niet nodig want pas als er *schipvaart* werd georganiseerd, moest je over de brug komen. Zo kon het gebeuren dat sommigen pas na twee jaar tot betalen werden gemaand. En dat is een lange tijd, waarin er van alles met je geld kon gebeuren, bijvoorbeeld dat je het überhaupt niet meer had. Jan Allertsz. was zo iemand. Hij was de eerste die om zijn geld werd gevraagd. Alleen het was er niet meer. Dus moest hij van zijn aandeel af en dat lukte vrij gemakkelijk, sterker nog: hij maakte een winst van meer dan zes procent zonder ooit voor het aandeel te hebben betaald. En met zijn wanhoopsdaad was de aandelenhandel geboren.

veelverdiener kreeg ruzie met de Heren XVII en besloot de VOC zoveel mogelijk dwars te zitten. Met een aantal compagnons verkocht hij op termijn aandelen die zij (nog) niet bezaten. Tegelijkertijd verspreidden zij allerlei kwade geruchten over de VOC, dit alles met de bedoeling de koers te drukken. De opzet slaagde geheel. Op het moment dat de koers zijn laagste punt had bereikt verkochten de samenzweerders nog meer aandelen, om vervolgens voor een grijpstuiver massaal weer in te kopen. Behalve aandelenhandel was nu ook speculatie een feit. Een mooi voorbeeld van wat in de stofomschrijving een onbedoeld gevolg heet. Tegenwoordig is dit gedrag wat minder scandalus en noemt men de eerste stappen in Le Maires samenzwering gewoon (*naked*) *short selling* of in het Nederlands: kort gaan en heten de nieuw uitgevonden derivaten *futures* of *forwards*.

Joodse handelaren

Een zeer grote verandering in de Amsterdamse aandelenhandel deed zich voor rond 1630. Tot die tijd kochten mensen uitsluitend aandelen om geld te investeren en was het verkrijgen van dividend hun enige doel (*buy and hold strategy*). Vaak wilde men daarnaast ook de VOC steunen uit vaderlandslievende overwegingen want het bedrijf was immers ook een instrument in de strijd tegen Spanje. Maar vanaf 1630 werd speculeren, de handel om de handel dus, voor velen meestal het enige motief. De voornaamste verklaring hiervoor is de komst van veel Portugees-joodse vluchtelingen naar Amsterdam. Binnen de kortste keren hadden zij 85 procent van de aandelenhandel in handen. Mensen met poëtisch klinkende namen als Manuel Mendes Flores, Luis Gonsales de Andrada en Rodrigo Dias Henriques, waren uitsluitend geïnteresseerd in koersverschillen en verdien-

den met heel veel kleine transacties net zoveel of zelfs meer dan met de verkoop van een groot aandeel. Zij werden destijds *spelers* genoemd: wij zouden nu zeggen speculanten. Hier heeft Petram zo'n gouden moment: gebruikmakend van deze historische gegevens legt hij begrijpelijk uit hoe speculanten niet kunnen bestaan zonder de grote massa van de *buy and hold* strategen. De kracht van de Portugezen school in het feit dat zij een enorme voorsprong hadden in de informatieverwerving. En informatie was (en is) goud waard. Wie iets wist over de naderende re-tourvloot bijvoorbeeld (aantal schepen, samenstelling van de lading) kon daar zijn voordeel mee doen. Aangezien de Portugese joden over alle uithoeken van Europa waren uitgezworven, beschikten zij over een zeer fijnmazig informatienetwerk. Zij zijn het ook geweest die, gebaseerd op hun sterke positie, bijna alle derivaten hebben geïntroduceerd. De enige inlichtingen waar zij niet over beschikten waren die van politiek-diplomatieke aard. Wie zitting had in de Staten van Holland of, nog belangrijker, in de vroedschap van Amsterdam kon de inlichtingen die hij daar opdeed omzetten in goud. Want de gebeurtenissen in de internationale verhoudingen hadden een grote weerslag op de koersen.

Naked short selling

Was bij Allertsz. nog geen kwade wil te bespeuren, aan het ontstaan van de eerste speculatieve handelingen lag pure boosaardigheid ten grondslag. Bron van alle kwaad was de Amsterdamse koopman Isaac le Maire. Deze rancuneuze

Twee grote crises

Al lezend (en lerend!) krijg je als lezer op den duur het gevoel: dit moet een keer fout gaan. En dat klopt natuurlijk. Op 7 juli 1671 bereikte de koers het hoogste niveau van de zeventiende eeuw: 566 en kondigden de Heren XVII een dividend aan van maar liefst 60 procent. Een klein jaar later was de koers van het VOC-aandeel gekelderde tot 290. Als gevolg van de vrees voor een oorlog werd er nog nauwelijks in aandelen gehandeld. Een aantal kopers verzaakte en de termijnhandel stortte volledig in. Handelaren waren huiverig om nieuwe transacties aan te gaan, omdat zij geen goed zicht hadden op de omvang van de schulden van andere handelaren en daardoor ook niet wisten of zij erop konden vertrouwen dat die hun verplichtingen

zouden nakomen. Hoe vertrouwd klinken deze mededelingen ons in de oren. De crisis van 1672 vertoont hiermee veel gelijkenis met de banken die elkaar op het dieptepunt van de kredietcrisis in 2008 en 2009 geen geld meer durfden te lenen. En dat om dezelfde reden: wie wist nog hoe diep de collega-banken in de problemen zaten? Eenzelfde scenario herhaalde zich in 1688. Hier waren alleen al de geruchten (over de plannen van Willem III voor een invasie in Engeland) voldoende voor een beurskrach. Petram weet hier zijn lezers opnieuw bij de les te houden door een grote verliezer ten tonele te voeren. Een van de rijkste koopmannen uit Amsterdam, Coenraad van Beuningen, die gewoon was enorme risico's te nemen en een vermogen aan aandelen had gekocht met

geleend geld (*leverage*), verloor meer dan 100.000 gulden (een mooi pand aan de Herengracht kostte destijds zo'n 4000 gulden).

Gek geworden na zijn onafwendbaar faillissement dwaalde hij 's nachts tierend en razend over straat. Het verhaal gaat dat hij in zo'n nacht zijn voormalige woning met zijn eigen bloed heeft beklad. Op de gevel van Amstel nummer 216 zijn de Hebreeuwse tekens nog steeds te zien. Het pand staat dan ook bekend als 'Het huis met de bloedvlekken'. Van Beuningen stierf in 1693 in grote armoede en liet slechts enkele kledingstukken, een ledikant, een paar stoelen en een spiegel na. Had Van Beuningen in het New York van de jaren twintig gewoond dan was hij waarschijnlijk van een flat gesprongen. ■

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

lerarenopleiding

Nascholing geschiedenis

Miniconferentie

De Verenigde Staten en hun federale overheid 1865 - 1965

Doelgroep docenten geschiedenis vmbo-havo-vwo

Datum donderdagmiddag 15 november 2012

Locatie Zernikeborg, Nettelbosje 1, 9747 AJ Groningen
(Universiteitscomplex Paddepoel)

Kosten € 100,- p.p. inclusief documentatie en catering

Programma

14.00 – 14.15 uur: inloop

14.15 – 14.25 uur: introductie door dr. P. Holthuis

14.25 – 15.40 uur: lezing door prof.dr. D.F.J. Bosscher en discussie

15.40 – 16.00 uur: pauze en boekenmarkt

16.00 – 17.15 uur: lezing door drs. F. Joustra en discussie

Toelichting

• Bosscher legt in zijn bijdrage de nadruk op conflicten en spanningen die er tussen 1865 en 1965 zijn geweest tussen de federale regering en de regeringen van de Amerikaanse staten. Die werden manifest in diverse kwesties, zoals de rassenscheiding, milieuvraagstukken, de regulering van de industrie etc.

• Joustra gaat in zijn bijdrage in op de ontwikkeling van de Amerikaanse economie vanaf de Burgeroorlog tot aan de Vietnamoorlog en de rol die de federale overheid daarbij heeft gespeeld. "Het overheersende beeld van de Amerikaanse economie in deze eeuw mag dan dat van bijna ongeremde groei zijn, daar valt bij nadere beschouwing best wat op af te dingen".

Aanmelden via

www.rug.nl/lerarenopleiding/professionalisering/studiedagen/aanmelden

• Sluitingstermijn inschrijving - 1 november 2012

Contact en meer informatie

Universitaire Lerarenopleiding

dr. P. Holthuis, vakdidacticus geschiedenis

p.holthuis@rug.nl

050 - 363 2872 / 2000